

Rađaju li se djeca kao dječaci i djevojčice - ili takvima postaju?

Christelle Declercq i Danièle Moreau

Svatko od nas stvara svoj vlastiti identitet temeljem cijelog niza karakteristika, uključujući rod i spol, kažu autorice Christelle Declercq i Danièle Moreau.

Dok se spol djeteta određuje biološkim i fizičkim razlikama, 'rod' se odnosi na nefiziološke komponente: tu rod sadrži određene uzorke ponašanja i uloge koje su kulturološki određene kao tipično 'muške' ili 'ženske'.

Konstrukt spolnog identiteta, kojeg većina psihologa naziva rodnim

identitetom, nastaje u djetinjstvu, kad dijete postaje svjesno određene kategorije kojoj pripada. Ovakav koncept sadrži ideju da se spolni identitet razvija na temelju bioloških, socijalnih i psiholoških karakteristika; dijete usvaja, ili ne usvaja, kulturološki definirane standarde za svoj rodni identitet.

Kako nastaje spolni identitet?

Istraživanja govore da ovaj identitet, ako se formira u djetinjstvu i adolescenciji, proizlazi iz kognitivnih i socijalnih vještina koje većina ljudi stekne već u prvim mjesecima života. Dvomjesečne bebe već razlikuju muške i ženske glasove. Do petog mjeseca razlikuju muškarce i žene na fotografijama. Od devetog mjeseca dulje će gledati u žensku fotografiju ako čuju ženski glas, a s godinu dana isto će napraviti s muškim glasom i slikom.

Djeca su, dakle, u stanju kategorizirati ljude prema spolu već u najranijem djetinjstvu, te pridavati tipične karakteristike svakom spolu. Na primjer, glas i lice će pridružiti određenom spolu odrasle osobe. Nesumnjivo te vještine koriste za izgradnju znanja svake osobe u smislu fizičkih, psiholoških i socijalnih odlika svakog spola. Kad nauče govoriti, djeca u okviru svog rječnika uče izraziti ove karakteristike. Na primjer, da s 24-30 mjeseci starosti znaju izraziti specifične rodne odrednice kao gospođa, gospodin; da mogu razlikovati muškarca od žene na slici. Istovremeno također otkrivaju obrasce ponašanja, crte ličnosti i tipične uloge za muški i ženski rod.

Istraživači su dvogodišnjacima pokazali slike muškaraca i žena u

nekarakterističnim ulogama za muški/ženski rod - npr. šminkanje ili držanje čekića. Djeca su dulje promatrala muškarce u obavljanju tipičnih 'ženskih' aktivnosti i slike žena u tipičnim 'muškim' aktivnostima. To sugerira da su već dvogodišnjaci svjesni obrazaca ponašanja koji se pripisuju muškom/ženskom rodu.

Nadalje, dijete postupno postaje svjesno da pripada muškom ili ženskom rodu. Stereotipno rodno ponašanje posebno je vidljivo u dječjem izboru igara već od druge godine života. No, preferencije se pokazuju i među djecom mlađe dobi, gdje ona koriste metodu vizualne preferencije. Od prve godine života, dječaci dulje od djevojčica gledaju u sliku auta, dok one dulje gledaju slike lutaka. Ove preferencije postaju očitije kako djeca odrastaju, s tendencijom da razviju normativno ponašanje; na primjer, potiču drugu djecu da igračke biraju prema tome jesu li tipične za njihov muški/ženski rod, ili ih odbacuju iz istog razloga. Štoviše, ove preferencije često su izraženije kod dječaka, što je nesumnjivo povezano s činjenicom da je kod dječaka jača presija vršnjaka da se usklade s društvenim normama.

Formiranje spolnog identiteta također je vidljivo u izboru partnera za igru. Do navršene druge godine života djevojčice su sklonije djevojčicama, dok se ovakve preferencije kod dječaka javljaju nekoliko mjeseci kasnije. Ovo razdvajanje spolova ojača u kasnijem razvoju djeteta i nastavi se, sve do adolescencije.

Identitet u kojem se spajaju biologija i socijalno okruženje

Kao i kod psiholoških razlika između muškaraca i žena, stvaranje spolnog identiteta često se pripisuje biološkim, genetičkim ili hormonalnim razlozima, ako uzmemo u obzir da su tipične odlike muškog/ženskog tom rodu prirodene. No, unatoč novijim otkrićima, nemoguće je znati koje su razlike prirodene a koje stečene. Kako bilo, očito su biološke i društvene odrednice jako povezane.

Istraživač Gaid Le Manner-Idrissi je 1997. objavio karakteristike kojima dječje fizičko, a osobito socijalno, okruženje može oblikovati razvoj spolnog identiteta u muškom ili ženskom pravcu. Prvo, većina roditelja želi drukčije okruženje za djevojčice od onog za dječake - kroz unutarnje uređenje dječje sobe, izbor odjeće ili igraćaka. Drugo, odrasli se na jedan način

ponašaju prema dječacima, a drukčije prema djevojčicama. Kad dokaz, Le Manner-Idrissi navodi studije u kojima je beba, spolno-neutralno odjevena, nekim ispitanicima prikazivana kao dječak, a drugima kao djevojčica. Ispitanici su različito opisivali bebu, te njezino ponašanje interpretirali različito, ovisno o tome kroz koji im je spol beba predstavljena. Ako su vjerovali da je dječak, opisivali su bebu kao jaku, a plač pripisivali ljutnji. Kad je drugima ista beba predstavljena kao djevojčica, ispitanici su isticali njezinu gracioznost, a plač pripisivali strahu. Očito nemamo ista očekivanja od dječaka i djevojčica, s vjerojatnošću da različita očekivanja evoluiraju u različite uzorke ponašanja.

Nadalje, djecu se neprestano izlaže spolnom raslojavanju. Uloge muškaraca i žena u društvu se raspodjeljuju na tipičan način: tamo gdje roditelji djece nastoje imati izbalansirane uloge se, unatoč svemu, na žene gleda kao na one koje se brinu o djeci, rade u vrtićima ili školama ili prodaju odjeću. Djeca u ranoj dobi usvajaju ove razlike i koriste ih za izgradnju stereotipa o rodovima. To, zauzvrat, utječe na izgradnju spolnog identiteta. Nekad se spolni stereotip prenosi i nesvjesno: majka čitanjem priče djetetu može prenijeti rodni stereotip, ističući neke posebne

osobine lika. Na primjer: 'Ovo je sigurno djevojčica, jer ima ruž za usne.' Djeca vjerojatno interpretiraju ono što im je preneseno na isti način, kao fizičke i psihološke karakteristike; ili aktivnosti i uzorke ponašanja koje oni doživljavaju kao tipične. Tako stvaraju svoj doživljaj što dječaci ili djevojčice jesu, a time i svoj vlastiti identitet. Zato se spol stvara tijekom djetinjstva na temelju bioloških odrednica, te uronjenosti u određenu fizičku i socijalnu sredinu. S druge strane, neka djeca ne slijede put kojim uglavnom kroče druga djeca njihove dobi, i ne usvoje rodne stereotipe na isti način.

Drugo, danas je rodno izražavanje kroz fizičku pojavu, uloge, obrasce ponašanja, interakciju s djecom i obiteljskim modelom znatno raznolikije. Istraživačima ova raznolikost i njezini učinci na kreiranje spolnog identiteta otvaraju nova područja istraživanja.

Christelle Declercq je profesorica razvojne psihologije na Sveučilištu Reims Champagne-Ardenne.
christelle.declercq@univ-reims.fr

Danièle Moreau je direktorica Europske komisije za ravnopravnost spolova
daniele.moreau@univ-reims.fr

